

Ішли одного разу лісом, а Іван Михайлович враз затанцював:

— Плющ! Плющ! Плющ!..

На гладеньких стовбурах осик ніби хтось понапинав струни, а на тих струнах нанизане білясте листя, трохи схоже на кленове. Струни — то стебла плюща. Листя міцне, шкірясте, такому й мороз не страшний.

Плющ звичайний — рослина не така вже й звичайна. По-перше, вона — релікт, тобто така, що збереглася з прадавніх часів до наших днів, по-друге, на Україні в дикому стані зустрічається зрідка, та й то тільки на заході та ще в Криму. Тому-то ми з цікавістю ходили поміж деревами, приглядалися до плющевих струн.

Люди знають плюща давно-давно. Стародавні греки, наприклад, вважали його священною рослиною. Адже він відвернув смерть від самого бога Діоніса. Ось як це було.

Грізний Зевс покохав юну фіванську царівну Семелу і пообіцяв виконати будь-яке її прохання. Тоді богиня Гера, яка ненавиділа Семелу і хотіла її смерті, підмовила царівну:

— Попроси Зевса, нехай з'явиться до тебе в усій своїй величі бога-громовержця.

Цар богів не міг відмовити Семелі, адже він дав слово. І громовержець з'явився. Блискавка яскравилася в його руках, раз у раз вдаряли громи. Спалахнуло все довкола, загорівся і завалився царський палац, загойдалася земля. Охоплена жахом, упала Семела додолу, її обіймало полум'я. Зрозуміла вона підступність Гери, та було пізно.

І тоді у вмираючої Семели народився син Діоніс — крихітне, зовсім немичне дитя. У лавині вогню воно здавалося приреченим на неминучу

смерть. Та хіба міг загинути син великого Зевса? Із землі з усіх боків, як за помахом чарівної палички, почав рости густий плющ. Він прикрив дитя своєю зеленню і врятував від загибелі.

Коли Діоніс виріс і став прекрасним і могутнім богом вина, богом сили, радості і родючості, вічнозелений плющ разом із виноградною лозою став символом його влади. Плющ завжди обвивав Діонісів посох. Під час святкових гулянь на честь цього бога стародавні греки прикрашали свої голови вінками з плюща. Спочатку — тільки з поваги до Діоніса, а потім — з тієї причини, що нібито ця рослина здатна розганяти хміль. До речі, і сам винахід вінка приписали богові Діонісу.

Та була й ще одна немаловажна причина, — а можливо, навіть вона й головна, — шанобливого ставлення древніх до плюща.

Нині ми якось навіть не задумуємося, наскільки полегшують наше життя звичайні сірники. Ми звикли, що вони завжди є при нас і дають змогу в будь-який час добути вогонь. Але ж сірники з'явилися порівняно недавно. Кресало і кремінь мають Давніший вік, але і їх ще не знала давня афінська господиня, яка змушена була постійно пильнувати, щоб у вогнищі тліла бодай одна іскорка. Бо добування вогню було тоді справою нелегкою. Робили це за допомогою спеціального дерев'яного приладу. І найкращий такий прилад, як писав "батько ботаніки" Теофраст, що жив за кілька століть до нашої ери, був саме із плюща: він давав вогонь швидше і вогонь той був дуже яскравий. Мабуть, через це греки називали плющ "гарячим деревом".

Дехто може сказати: яке із плюща дерево, коли це ліана, що сама дереться на інші дерева або стелеться по землі.

Еге ж, ліана. Та ця ліана росте дуже довго, і через кілька сотень років перетворюється у справжнє дерево. Окремі дерева-плющі, які ростуть зараз у Німецькій Демократичній Республіці, мають більше метра в діаметрі. Їх гілля так розметнулося довкола, що покриває площу

близько 850 квадратних метрів. Вчені підраховали, що цим дідусям-велетням уже майже по тисячу років.

Можна гадати, що колись подібні велетні росли цілими гаями. Отже було з чого брати деревину для вогнедобувних приладів.

Чим пильніше придивлялися люди до плюща, тим більше дивувалися. Виявилося, що для цієї рослини зовсім не страшний град. Навіть коли уся рослинність довкола була посічена і побита безжальними горошинами граду, плющ спокійнісінько погойдував своїм цупким листям, на якому грізна стихія не лишила навіть сліду свого. А ще помітили, що плюща не вражає блискавка. І почали садити рослину біля житла, сподіваючись, що вона захистить від блискавки і його. Пізніше церковники почали освячувати гілочки плюща на вербній неділі і радили схороняти в хаті, клуні, хліві. Гілочки ніби-то мали оберігати будівлі від блискавки, пожежі і всякої іншої напасті.

А потім з'ясувалося, що граду не бояться й інші рослини, які мають шкірясте вічнозелене листя, а блискавка дуже нечасто вдаряє в липу й глід. Та на той час у народі вже міцно прижилися легенди про винятковість у цьому плюща.

Чого тільки не приписували плющеві: і що він має магичні властивості, і що здатний лікувати десятки хвороб! У це щиро вірили не тільки забобонні пастухи та хлібороби, а й високоосвічені, як на свій час, люди. Так, Бенедикт Крісп, який жив у кінці VII на початку VIII століть і був одним з найбільших ерудитів своєї доби, у широко відомій дидактичній поемі "Медичні замітки" на повному серйозі писав:

Трапиться так, в голові щось стугонить безупинно

І, полонивши її, біль завдає їй нестерпний.

Зразу ж вінком із плюща постарайся її обв'язати.

При всій шані до плюща, зараз цього, звичайно, ніхто б не написав. Зате писали і далі пишуть інше. Ось хоча б таке:

"Трапляється, що одне дерево знищує інше, віднімаючи в нього поживу і заважаючи йому жити... Погане сусідство з плющем..."

"Де той плющ поведеться в лісах, там псує дерева, обвиваючи їх".

"Плющ, якому природа присудила повзати по землі, непомітно висмоктувався в пори дерева, хитро снувався тоненькими жилками по стовбуру до самого верховіття, день у день висмоктував соки, поки вп'явся мацальцями в коріння. А тоді запишався, забував, розпустивши листя по чужих гіллях. Та не сідають на нього ні бджоли, ні метелики, ба навіть сарана не їсть його. Цупкий і ядучий. Він зеленіє, поки струхлявіє коріння старого дерева, роз'їдене плющем, доки воно звалиться і вкриє паразита своєю порохнею..."

Перше сказане Теофрастом за 300 років до нашої ери, друге — ботаніком К. Клюком двісті років тому, а третє писане в наші дні письменником.

Проте наукою доведено, що плющ — ніякий не паразит і не висмоктує соку з інших дерев. Як і кожна чесна рослина, він добуває собі поживу з землі самостійно. А що повітряні корінці його чіпляються до дерева, то це молодий плющ шукає собі опору, щоб піднятися вище. Тільки й того, що з відмерлої кори цього дерева він іноді може брати своїми корінцями розчинні солі.

Що ж до метеликів, то вони охоче відвідують плющ, як і інші рослини, а бджоли з його цвіту носять смачний густий мед. То вже письменник перебрав, гудячи рослину.

Цвітіння й плодоносіння плюща — це справді диво. Адже він розпускає зонтики своїх зелених квіточок восени, коли всі інші рослини

вже викохали плоди. А чорненькі ягоди "гарячого дерева" досягають... рано навесні. Зимовий холод не тільки їх не лякає, а навіть сприяє дозріванню.

Кажуть, колись богиня квітів Флора йшла по землі і наділяла долею кожну рослину. Усе зело наввипередки тягнулося до своєї повелительки і випросило для цвітіння — весну, а для плодоношення — осінь. Плющ же тоді жив на дні глибокої ущелини. Отож поки вибрався звідти, то й запізнився на побачення з Флорою. Тому в нього з квітками та ягодами не так, як в інших рослин.

Сувора краса й оригінальність плюща людині до вподоби. Приручений, він по всіх усядах укутує затишні альтанки, зірчасто мережить численні арки, зеленою лагідністю снується по підвіконнях. Спокій і тиху задуму дарують зустрічі з цією рослиною.

Людина від плюща має й інші вигоди: із його соку вона виготовляє високоякісний лак, листям підгодовує овець, коли в них є маленькі ягнята, а з гірких плющевих ягід одержує ліки...

І все ж якусь невідому нам властивість свою плющ і досі тримає в таємниці. Бо чого ж тоді птаство таке охоче до плющевих ягід? Бо чого ж тоді олень, щоб вижити після отруйного укусу фаланги, чимдуж поспішає поїсти плющевого листа?

... — Оце здорово! — раз у раз повторював Іван Михайлович, поки ми оглядали тонкострунну плющеву колонію.

Потім пояснив:

— Років п'ятнадцять тому я цей ліс уздовж і впоперек сходив — на плюща тоді не натрапив. А він, виходить, осьдечки прижився. Здорово, га?..